

ПОНЯТТЯ ТА ПРИНЦИПИ КОЛЕКТИВНОЇ БЕЗПЕКИ В ЄВРОПІ

Поняття системи колективної безпеки вводиться в обіг після Першої світової війни. Система колективної безпеки мала і має гарантувати розв'язання міжнародних конфліктів лише мирним шляхом, запобігати війнам. Але сама міжвоєнна система безпеки не завжди передбачала вирішення міжнародних конфліктів мирним шляхом. Часто заради функціонування самої системи приносились в жертву інтереси націй та військовим шляхом ліквідовувались держави, хоча такі дії офіційно учасниками системи колективної безпеки та її гарантами і засуджувались. З розробкою теорії становлення системи колективної безпеки стає можливим враховувати практичний досвід створення ефективної системи колективної безпеки не лише в Європі, а і світі, глибоко досліджуючи процес перетворення системи колоніального панування країн Європи в світі в організаційні структури на зразок Ліги Націй, установчі документи котрої цей процес добре ілюструють, та ООН. Для розробки повноцінної теорії системи колективної безпеки необхідною умовою є вивчення таких питань як: необхідні умови створення, гарантії ефективного функціонування, політична і економічна обґрунтованість структури системи [1, с. 10].

Перш за все необхідно визначити ключові ланки системи безпеки, котрими виступають політичні, економічні чи військові блоки держав. Важливою складовою ефективного функціонування є основні принципи, на яких діє система колективної безпеки. Вартим уваги є порівняння основних принципів колективної безпеки періоду між світовими війнами та післявоєнного періоду. Досліджуючи дипломатичні документи міжвоєнного періоду видно, що вони просякнуті усвідомленням можливості війни, відповідно, необхідністю діяти колективно з метою її запобігання. Джерелами зміни принципів ефективного функціонування системи колективної безпеки є умови становлення її структури та гарантії. Якщо аналізувати досвід побудови такої системи міжвоєнного періоду, то очевидним є те, що гарантують її ефективне функціонування держави з могутнім потенціалом. Розміщені компактно в межах лише Європейського материка, котрі мають сфери інтересів, що перетинаються і дуже часто на тому ж Європейському материка. Зокрема, такі випадки, як спірні території на межі Німеччини та Франції, території, спірні історично, Німеччини та СРСР, Німеччини та Великобританії. Постійна загроза можливості реалізувати свої інтереси військовим шляхом, виявляє важливу гарантію ефективного функціонування системи колективної безпеки, наявність у провідних країн світу військового потенціалу, необхідного для відстоювання своєї безпеки та своїх інтересів. Цю важливу складову

відзначає міністр закордонних справ Німеччини І. фон Ріббентроп в своїх мемуарах, цитуючи думку провідних дипломатів свого періоду [5, с. 19].

Вагомою гарантією ефективного функціонування системи колективної безпеки могло стати розмежування сфер інтересів провідних держав світу. Такі спроби робилися протягом 1930-х рр. Зокрема, були зроблені СРСР та Німеччиною договорами серпня-вересня 1939 р., до цього такою спробою була Мюнхенська конференція вересня 1938 р. Після ж окупації Німеччиною Чехословаччини СРСР, хоча і засуджуючи дії Німеччини, робить кроки до зближення шляхом розмежування сфер інтересів, наслідком чого стають вищезгадані договори. Але дані дії, здійснені з метою побудови ефективної системи колективної безпеки, не дають дієвого результату, більше того, вони демонструють неефективність старої, версальської, системи колективної безпеки. Це виявилось в початку Другої світової війни та кризі системи безпеки, яку договорами започаткували СРСР та Німеччина. Джерелами обох світових воєн були протиріччя між європейськими державами. Отже, не дивно, що саме в Європі виникає та знаходить втілення ідея створення системи колективної безпеки як в період міжвоєнний так і в після Другої світової війни. Причому, протиріччя, котрі не було можливості розв'язати не воєнним шляхом, котрі ставали причиною та приводом війни були сфери інтересів провідних держав на Європейському материку. Концепція колективної безпеки ґрунтується на переконанні, що традиційна система міжнародної безпеки, базована на рівновазі сил, не відповідає потребам спів залежності і потрібно створювати систему з вагомішими гарантіями безпеки [2, с. 10].

Ця ідея матеріалізується разом з розвитком спільноти інтересів, гарантованих розширеним міжнародним правом і розвиненими всесвітніми і регіональними організаціями з безпеки та співпраці. Кожна система колективної безпеки окрім політичної та юридичної основ вимагає формування і функціонування відповідних структур і належного приготування учасників до функціонування в межах, визначених правилами. Головна ідея колективної безпеки зводиться до такої формули: колективна безпека = позитивне розуміння національної безпеки усіма державами конкретної міжнародної системи + міжнародна безпека + міжнародний мир [4, с. 40].

Під системою колективної безпеки потрібно розуміти засновану співтовариством держав на універсальному чи регіональному рівні систему співробітництва з метою підтримання миру на універсальному або регіональному рівнях [3, с. 22].

Для систем колективної безпеки властиві такі ознаки: 1) закріплення загальноновизнаних принципів та норм міжнародного права щодо заборони застосування чи погрози силою, недоторканності кордонів, невтручання у внутрішні справи тощо; 2) закріплення зобов'язання держав-членів щодо мирного врегулювання спорів; 3) наявність механізмів колективної

реалізації санкцій стосовно порушників. Як показує практика, дієздатність систем колективної безпеки залежить від суб'єктивних факторів: участь великих держав та їх зацікавленість, політична воля, солідарність та безсторонність учасників системи. Важливою обставиною, яка визначає дієздатність систем колективної безпеки, є також наявність достатніх інституційних та фінансових засобів для здійснення примусових заходів у відповідь на ситуації, пов'язані із загрозою міжнародному миру та безпеці (наприклад, достатньої чисельності військового контингенту, зброї або фінансових засобів для проведення військової операції) [4, с. 34].

Аналізуючи європейську колективну безпеку можна дійти висновку, що вона виникла внаслідок воєнних конфліктів, як система засобів стримування агресії шляхами співпраці між країнами, для забезпечення миру та стабільності в світі. Саме партнерство заради миру, допоможе зберегти стабільність на сьогоднішній день, тому тільки цим терміном можна досягти мети!

Список використаних джерел:

1. Баймуратов М. О., Делінський О. А. Міжнародно-правові аспекти становлення і розвитку європейської безпеки на порозі XXI століття: Монографія . – Одеса : Юридична література, 2004. – 184 с.
2. Богданович В. Ю. Воєнна безпека України: методологія дослідження та шляхи забезпечення. – Київ, 2003. – 322 с.
3. Гончар Б. М., Орлик В. В. Миротворчі операції НАТО на Балканах в контексті стратегічної ситуації в Європі 90-х років XX ст. // Вісник КНУ ім. Т. Шевченка. Історія. Вип. 69. – 2003. – 96 с.
4. Крушинський В. Ю. Міжнародні відносини та світова політика 1945–1980. Дати. Події. Факти / В. Ю. Крушинський, В. А. Манжола. – К. : «Либідь», 2007. – 190 с.
5. Системна історія міжнародних відносин у двох томах / За редакцією А. Д. Богатурова. Том другий. Події 1945–2003 років. М. : Культурна революція, 2006. – 720 с.